

Ристо Вукчевић, Титоград

ОБЈЕКТИВНИ И ОРГАНИЗАЦИОНИ УСЛОВИ ИНТЕГРАЦИЈЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПРИВРЕДЕ — ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ

1. Нека претходна објашњења

Устав је главни „организациони фактор“, тј. свјесно организовани систем путем којег се утиче на објективне системе. Ради тога, у поступку његовог утврђивања треба размотрити објективне и организационе услове интеграције привреде.

Када се привреда посматра као велики и сложени систем једне земље, тада под појмом интеграције подразумевамо повезаност њених дјелова унутар тог система и повезаност те привреде са привредом других земаља. Ријеч је, дакле, о међузависности дјелова унутар цјелине, о међусобном репродукционом напајању дјелова и о томе какви су канали, везе и односи у том сталном процесу међусобних „примања“ и „давања“.

Са порастом производних снага, у првом реду са порастом и унапређењем техничко-технолошке основе рада, расте подјела рада, све је више дјелова у привреди и, истовремено, расте њихова повезаност и међузависност, расте сложеност привреде. У условима савременог техничког прогреса овај процес условљава све већу специјализацију, засновану на подјели рада, на сталном цијепању конкретног рада на уже хомогене операције, а тиме и пораст зависности између издијељених и специјализованих производњи и стварање сложених производно-техничких система. То бисмјерно дјеловање савременог техничког напретка условљава међузависност произвођача у међународним размјерама и интернационализује процес производње.

Према томе, процес интеграције, схваћен као процес повезивања између елемената (дјелова) привреде, условљен је техничким прогресом. У том смислу, овај објективно условљени процес

можемо сматрати као законитост савременог развитка привреде.¹ Савремени технички прогрес је основни и одлучујући чинилац на коме се заснива законитост интеграције.

Под организационим условима интеграције схватамо друштвено институционализоване факторе који утичу на јачање или слабљење повезаности сегмената у цјелини привреде једне земље и са привредама других земаља. Све оно што друштво на организован начин уређује, а утиче на објективно условљен процес повезивања привреде, може се сматрати организационим условима интеграције.

Интеграција југословенске привреде је, дакле, сложен процес њеног повезивања унутар земље и са међународном привредом. Овај процес је условљен објективним факторима, али му нијесу били довољно наклоњени, како ћемо то касније видјети, фактори који проистичу из организованог дјеловања друштва (привредни систем, разни механизми, инструменти и мјере развојне политике и др.).²

Сврха је овог рада да постави и аргументује тезу о сукобу објективних и организационих фактора југословенске привреде, о дезинтеграционом утицају неких битних организационих фактора, као и да скрене пажњу на неопходне промјене у организационим системима, како би се успјешно објективно условљени процес интеграције.³

2. *Објективни фактори интеграције и садашња интегрисаност југословенске привреде*

Постоје многи објективни фактори који дјелују у правцу веће интеграције југословенске привреде (како њеног унутрашњег повезивања, тако и повезивања са иностраним привредама) у односу на стварни степен њене садашње интегрисаности. Ови објективни фактори могу бити различито класификовани, али их овдје грубо сврставамо у три групе:

¹ Ова законитост дјелује не само у привреди већ и у друштву, па је с правом проф. др Радмила Стојановић назива „Закон убрзано растуће опште друштвене интеграције“ и сврстава у три основна закона савременог привредног развоја. Опширније видјети у књизи проф. др Радмиле Стојановић „Планирање у самоуправном друштву“ — Београд, 1976, 24—33.

² Ради илустрације, на овом мјесту само узгред помињемо: технички развој подстицао је чвршћу повезаност жељезнице, електропривреде и других производно-техничких система, али организациони систем није био довољно усклађен са том објективном тенденцијом повезивања. То се готово подједнако, па чак и више, односи и на бројна друга подручја објективно условљеног повезивања (систем информација, систем образовања, науке и др.).

³ У овом кратком прилогу, проблем о којем је ријеч може бити постављен и само у основи аргументован, и могу бити назначени главни правци његовог рјешавања. Мора, дакле, изостати његова подробна анализа, исцрпна аргументација и ближа разрада рјешења.

- природни
- историјски
- технолошко-економски.

Са гледишта природних услова за развој производње и њеног повезивања унутар земље, а и повезивања са привредама других земаља, југословенски простор се може подијелити, грубо говорећи, у три релативно крупна региона:

— равничарски дио (обухвата Војводину и друге али мање дјелове Србије, као и дио Хрватске);

— брдско-планинско подручје (захвата Словенију, без приморског дијела, средишњи дио Југославије, укључив Косово и Македонију), и

- приморски дио (захвата јадрански приобални дио).

Природни услови равничарског дијела дају наглашене предности за развој пољопривреде. У том погледу ова регионална цјелина је хомогена и са повољним условима за производњу широког спектра хране и бројних индустријских производа заснованих на преради базних пољопривредних производа.

— Брдско-планинско подручје је доста хетерогено у погледу природних услова (геолошких, педолошких и климатских услова, затим погодности за саобраћајно савладавање простора и његове укупне економске валоризације), али се издваја као природна цјелина са гледишта погодности за експлоатацију енергетских извора, металних и неметалних сировина, шума, брдско-планинске пољопривреде и локационих услова за развој индустрије и планинског туризма.

Приморски појас представља врло хомогену природну цјелину за развој поморског саобраћаја, туризма, бродоградње и друге литоралне индустрије.

Овако извршена глобална регионализација југословенског простора показује да се ради о три међусобно комплементарна дијела чија специјализација привреде има основа у природним условима и на њиховој валоризацији се могу заснивати значајне економске предности. Развој привреде на валоризацији тих регионалних природних одлика и њихових предности истовремено условљавају њихову међусобну интеграцију у јединствену цјелину.

Природни услови доста снажно подстичу регионалну подјелу рада и унутрашњу повезаност привреде као услов њеног рационалног развоја. Регионална конфигурација природних услова за развој производње претпоставља међусобно повезивање као претпоставку успјешног дугорочног развоја. Наравно, то није једини фактор развоја, али његово пуно економско искоришћење могуће је на интензивном повезивању унутар југословенског простора.

Обим и расположивост, врста и квалитет природних услова на југословенској територији упућују на врло интензивну повезаност југословенске са међународном привредом, прије свега

са привредом европских земаља. Економска валоризација главних природних услова за производњу пружа повољне шансе да се југословенска привреда повезује са међународном на основу туризма, пољопривреде, саобраћаја и неких грана индустрије као основних извозних дјелатности, а затим на увозу течних горива, модерне опреме, технологије и бројних индустријских производа.

Све то показује да је склоп природних услова, као чиниоца привредног развоја, и њихов регионални размјештај такав да се успјешан југословенски развој може остваривати само на основу чврстог унутрашњег повезивања и интензивног повезивања са привредама других земаља. Са тог становишта, самодовољност Југославије је мала и била би врло скупа и нерационална. То се поготово односи на њене, појединачно гледано, регионе.

Историјски услови интеграције југословенске привреде огледају се у вјековној тежњи њених народа да се повежу у јединствену државну заједницу, а што, логично, подразумијева и у јединствено привредно подручје. Највеће историјске личности југословенских народа (и то, како из нешто даље, тако и из новије историје) тежиле су стварању једне државе.⁴

Распадом феудалног система и развитком капиталистичког начина производње, у Европи нестаје државна распарчаност феудалног типа, а код југословенских народа конституише се свијест да се национално ослобођење може остварити у јединственој држави. Не улазећи у историјски ток процеса стварања једне државне цјелине, треба рећи, у вези са нашом темом, да су створене многе историјске, друштвене, културне и економске везе које чине јединство југословенског привредног простора. Историја готово свих данашњих културних, образовних, научних, привредних, политичких, спортских и најразноврснијих других организација, институција, удружења и фирми је чврсто везана за југословенство, за његову историју, иако њихов велики број носи одређена национална обиљежја или пак датира још прије настанка југословенске државе. Оно што је најважније, снага и узраслост тих институција је утолико већа и шире призната уколико су ослобођене локаних и регионалних оквира и уколико су успјеле да своја национална обиљежја уткају у југословенски па и шире, свјетски прогрес.

У тој дуговременој тежњи заједничком државном животу и у оживотворењу те тежње, већ око седамдесет година ства-

⁴ Гај, Штросмајер, Цанкар, Воиновић, Доситеј, Вук, Ђегош, Љубиша, бројни политичари, војсковође, научни и други јавни радници и многобројна плејада прогресивних личности овог вијека, били су за стварање јединствене државе југословенских народа. За такву државну цјелину пале су многе људске жртве, поднијете велике патње и страдања, створена многа дјела.

ране су многе чврсте везе друштвеног живота које чине један од објективних фактора интеграције југословенске привреде.⁵

Технолошко-економски фактори интеграције југословенске привреде су посебно значајни и то, како за њену унутрашњу повезаност, тако и за њено повезивање са међународном привредом. Ови фактори су многобројни и тешко би их било ваљано систематизовати и, макар грубо, квантитативно изразити.

У савременим условима чак и привреде великих и високоразвијених земаља нијесу самодовољне нити могу на успјешан начин организовати привредни развој, а да не развијају интензивну међународну сарадњу и размјену. Готово сви важнији покретачи савременог привредног развоја, све компоненте његовог револуционисања (наука, информациони систем, врхунски облици специјалистичког образовања, крупни пројекти фундаменталних а и примјењених истраживања и др.), интернационализују се. Тај процес интернационализације ослања се, прије свега, на високу интегрисаност унутар појединих земаља. И са те основе, и зависно од њене изграђености, свака поједина земља се мање или више успјешно укључује у међународно окружење. Другим ријечима, унутрашња интегрисаност привреде сваке појединачне земље је основ њеног укључивања у међународну привреду. Без рационалне унутрашње повезаности не може се остварити успјешно укључивање у међународну подјелу рада и повезивање са привредама других земаља.

Југословенска привреда у односу на свјетску је релативно мала, а привреда њених појединих сегмената (било гранских, било регионалних), је, такође, мала, па је нужно упућена како на чврсто унутрашње повезивање тако и на врло обимну међународну размјену.

Готово је незамисливо да било која југословенска грана привреде или пак било које њено уже подручје може иоле успјешно остваривати привредни развој без врло интензивних input-output веза са другим гранама и подручјима унутар Југославије. Није ријеч само о пуком сировинско-енергетском и другом материјалном снабдијевању између грана и региона, нити само о испорукама производа финалне потрошње које проистичу из нормалног одржања и ширења процеса репродукције, већ и о томе што се канали ових репродукционих испорука могу једино рационално успоставити унутрашњим повезивањем и на тај начин створити услови за конкурентно способно укључивање у међународну подјелу рада, у међународну привреду.

⁵ Коликогод да су народи садашњих југословенских подручја пролазили кроз различите историјске услове и били под утицајем различитих и супротстављених интереса моћних сусједних држава, ипак је у њиховом друштвено-историјском бићу конституисана и, мање или више, развијена свијест и створене многобројне везане нити о јединственој југословенској држави као заједничкој домовини.

Не треба много научног сензибилитета да се схвати да постоје врло бројни производно-технолошки чиниоци и економски разлози у југословенској стварности који подстичу у правцу унутрашњег повезивања југословенске привреде као услова њеног успјешног укључивања у међународну привреду.

Схватајући интеграцију као објективно условљени процес повезивања привреде, може се закључити да у Југославији постоје бројни објективни чиниоци који подстичу у правцу њеног унутрашњег и спољњег повезивања.

Садашњи степен интегрисаности југословенске привреде, и поред наведених објективних услова, је релативно низак. Организациони фактори интеграције су били изразито неповољни и у великој мјери успоравали процес објективно условљеног повезивања привреде. Услјед дјеловања тих неповољних фактора југословенска привреда је недовољно интегрисана на унутрашњем плану и нерационално укључена у међународну економску размјену.

О недовољној интегрисаности југословенске привреде свједоче многе чињенице. Поменућемо само неке:

— Недовољно су искоришћени и ниско економски валоризовани природни потенцијали којима земља релативно обилује: пољопривреда, воде, угаљ, природни услови за развој туризма, шуме и неке друге сировине.⁶

— Изграђени су многи капацитети у базичним гранама индустрије са неповољном економијом обима, а што је значајно утицало да њихова економска ефикасност буде врло ниска (жељезаре, рафинерије).⁷

— Изграђени су бројни релативно мали капацитети у интермедијалним гранама и гранама лаке индустрије, али чији прости збир премашује домаће потребе. Међутим, уситњеност, паралелизам, висока оптерећеност фиксним трошковима итд., узроковала је слабу могућност њихове диверзификације, извозну неконкурентност, слаб развој и др.⁸

— Слаба повезаност је карактеристична за читав систем обрзовања, науке, информације, здравства. Довољно је напомену-

⁶ Обрадиве површине се смањују. У периоду 1966—1987. просјечно годишње смањење износи 21 хиљаду хектара. Структура обрадивих површина погоршава се. Приноси су знатно испод реално могућих. Производња хидроенергије износи око 40 посто у односу на расположиви хидро-потенцијал. Годишњи обим сјече шуме је 24 посто испод биолошког прираста и износи око 2 посто дрвне масе. (Према СГЈ/1987. год.).

⁷ Свака република је настојала да има „своју“ жељезару и своју рафинерију. Тако сада има десетак жељезара а производи се око 5 милиона тона челика. Капацитети рафинерије нафте износе око 35 мил. тона сирове нафте, а производи се око 16 милиона тона деривата нафте.

⁸ Широј земљи „посијано“ је стотине истородних фабрика са различитим технологијама, скупом инфраструктуром, високим фиксним трошковима, предимензионираним за домаће потребе, али и тако „ситним“, да не могу бити конкурентни на ино-тржишту.

ти да постоји у земљи 19 универзитета, са око 320 факултета и виших школа, 8 академија наука, око 860 научних организација и јединица и чак око 2.800 листова (новина).

— Изразито хетероген извоз и увоз такође су примјер недовољне унутрашње интегрисаности југословенске привреде и њене нерационалне укључености у међународну размјену.⁹

— Низак степен интегрисаности југословенске привреде најпотпуније се одражава у ниској и опадајућој економској ефикасности.¹⁰

— Структура привреде сваке републике и покрајине показује да „сви производе све“ и да је мала међурегионална подјела рада, као и недовољна саображеност структуре са обимом и квалитетом расположивих чинилаца производње у оквиру региона. На тако „затвореним“ структурама привреде није могла да се изгради рационална повезаност у оквиру југословенског привредног простора.

Наведени а и многи други примјери показују да је низак степен интегрисаности југословенске привреде. Недовољна регионална подјела рада, неусклађеност структуре производње са регионалним условима, распарчаност и неповезаност, жилаве аутархичке тенденције и затварања нанијели су велике штете, како сваком појединачном подручју, региону, републици и покрајини, тако и укупној југословенској привреди.

3. *Сажет осврт на узроке и посљедице слабе интегрисаности југословенске привреде*

У југословенској економској литератури већ дуго времена се упозоравало на слабости привредног система па и укупних друштвено организованих одређења и утицаја на привредни развој.¹¹ Ниска и дуговремено опадајућа економска и укупна друштвена ефикасност, сасвим природно, упозоравали су на слабости и промашаје организационих система, на погрешне друштвене упливе привредног развитака. Ови погрешни утицаји су се непосредно или посредно неповољно одразили и на интеграцију југословенске привреде и то, како на њену унутрашњу повезаност, тако и на њено укључивање и повезивање са међународном при-

⁹ Видјети податке о извозу и увозу по стандардној међународној класификацији, СГЈ/1988, стр. 319.

¹⁰ Ако се економска ефикасност мјери односом друштвеног производа према набавној вриједности основних средстава и ова обиљежи у друштвеној привреди 1965, са 100, тад је износила 1970. године 92 посто, 1980. године 81,5 посто и 1986. године 71,2 посто. (Обрачунато према СГЈ/16988, тр. 93 и 95).

¹¹ Још од почетка шездесетих година, а посебно у другој половини седамдесетих и током осамдесетих година, подвргнут је привредни систем темељитој и аргументованој критици и захтјевима његове корјените промјене.

вредом. У привредном и друштвеном систему били су институционализовани неки фактори који су непосредно или посредно спречавали објективни процес интеграције, директно или индиректно су подстицали њену дезинтеграцију. Треба указати бар на неке важније:

— Погрешно је било дефинисање и одређење према друштвеној својини полазећи од заблуде да се њен садржај и суштина одређују правном нормом. Како је суштински преображај својине историјски процес, у крајњој линији зависан од степена развијености производних снага, то свако утопистичко-нормативно рјешење, рјешење без ослоња на реалну развијеност материјалне основе, водило је успоравању развоја и било у сукобу са објективним законитостима развитка. Таква рјешења су били институционализована у југословенском привредом и друштвеном систему.

— Апсолутизација економске суверености република и покрајина, по логици, водила је пренаглашавању различитости њихових економских интереса па и дезинтеграцији југословенске привреде. Било је то још у већој мјери подстакнуто у условима погрешног институционалног одређења друштвене својине.

— Очигледна је потиснутост тржишта и изразита деформација цијена основних чинилаца производње. Негативна цијена ссредтава, бесцење природних извора и прецијењеност радне снаге, утицали су да се на неекономским принципима остварују процесне комбинације основних чинилаца производње. Тиме је подстицан аутархичан развој.

— Организација привреде била је заснована на организационо-статусним рјешењима по којима су дјелови, најчешће сићушни сегменти, били носиоци одлучивања, која, по природи производно-економске повезаности, треба да припадају нивоима крупнијих и ширих цјелина.

На таквим институционалним рјешењима добијале су замак диобе, распарчаности и затварања, снажно су расле аутархичне тенденције. На истој сировинској основи грађени су по неколико пута већи али подвојени капацитети. Критеријуми оптимизације утврђивани су на нивоу привредних јединица или ужих друштвено-политичких заједница на којима се о економском оптимуму у тржишној привреди не може одлучивати. У први план су избијали критеријуми локалне скале вриједности. Распарчавано је тржиште. Ова цијепања и атомизација у материјалној производњи преносе се у промет, финансије и сва подручја привреде. Она се непосредно одражавају и на читаву друштвену наградњу па и на људску свијест. Скала друштвених вриједности поприма локална и регионална обиљежја, систем образовања и науке се цијепа, свако има своје програме и садржаје, своје критеријуме успјеха и неуспјеха. Узима маха „феудализација“ привреде, друштвених дјелатности а и друштва у

цјелини. Умјесто мобилности јача имобилност акумулације и радне снаге, јачају тзв. националне економије и затварања у њихове оквири, ломе се и кидају рационалне везе и канали циркулације *inputa* и *outputa* између привредних јединица, групација, грана, ужих подручја и региона. Планирање и планови попримају карактер папирнате продукције и тоталитета, тржиште се распарчава и потискује а његове функције деформишу и своде на размјену засновану на деформисаним цијенама и „договорним“ елементима итд. Били су то различити садржаји, компоненте и елементи дезинтеграције који су условљавали и убрзано опадање квалитета економије и све више продубљавали неравнотежу између производње и потрошње. Временом, ова неравнотежа добија оштре несразмјере које се ублажавају спољним задуживањем и девизним дознакама наших радника запослених у иностранству. Када је и то прешло „критичну“ границу (веће обавезе по основу враћања иностраних дугова него што је могло бити добијено нових кредита) настаје видно испољавање кризе и њено убрзано продубљавање. Економска размјена са иностранством поприма карактер извоза свега и свачега, а сужавање могућности увоза директно има за посљедицу смањено коришћење капацитета. На унутрашњој дезинтеграцији остварује се нерационално повезивање са привредама других земаља.

4. Како убрзати процес интеграције

Диобе и распарчаности у југословенској привреди, како је већ речено, нијесу произишле из неких објективних услова или из објективних законитости развоја. Напротив, објективни услови и савремене економске законитости подстицали су ка знатно већем степену унутрашње повезаности југословенске привреде и њеном рационалнијем повезивању са међународном привредом него што се то у пракси остварило. Разлози ниског степена интегрисаности југословенске привреде су у њеном привредном и друштвеном систему, у погрешно институционализованим факторима у овим системима.

Посебно је важно истаћи да без рационалног унутрашњег повезивања југословенске привреде не може се постићи њена успјешна интеграција у међународну привреду. Ради тога мора се потиснути њена садашња унутрашња распарчаност и неповезаност као услов њеног рационалног укључивања у свјетску привреду.

Савладавање садашње неповезаности југословенске привреде претпоставља темељите промјене у привредном и друштвеном систему. Те промјене су, уопштено говорећи, прихваћене тиме што постоји најопштија сагласност о потреби темељите реформе досадашњег привредног и друштвеног система. Та сагла-

ност се испољава у приближно истовјетном дефинисању циљева реформе. Тражи се тржишно привређивање, у његовом пуном савременом значењу, и демократизација друштвених односа, а што ће неминовно водити повећању економске и друштвене ефикасности. На тај начин ће се максимизирати задовољење потреба свих чланова друштва.

Треба рећи да нијесу ријетка схватања по којима ће потпуно осамостаљивање југословенских република, као искључиво посебних држава, водити ка најпотпунијем остваривању претходно наведених циљева, јер ће тако осамостаљени дјелови успоставити оне интегративне везе које сматрају да су цјелиходне. Оваква схватања немају увјерљивих аргумената. Како је претходно речено, савремена свеопшта и стално растућа економска и друштвена повезаност не само да не иду у прилог дезинтеграцији већ упућују на њено стално јачање. Враћати се на диобу Југославије ради њене „поновне изградње“ је даље посртање у правцу понора њене економске и друштвене ефикасности, удаљавање од модела тржишног привређивања и демократизације друштвених односа. Таквом методом не само да би се успорила и угрозила унутрашња објективно условљена интеграција, већ би се знатно удаљили од повезивања са спољним свијетом и створили знатно неповољнију позицију укључивања у Европску заједницу.

Са гледишта убрзања процеса интеграције југословенске привреде, тржишни модел привређивања и демократизација друштвених односа могу имати снажан и плодотворан подстицај ако се у привредном и друштвеном систему институционализују:

— вишесвојински односи с јасним прецизирањем титулара друштвене својине;

— слободно формирање цијена свих чинилаца производње, свих роба и услуга;

— јасно и јединствено утврђивање друштвених обавеза, пореза и доприноса, за опште друштвене и заједничке потребе;

— јединствено утврђивање дијела дохотка који се стиче по основу природних и других погодности и његово усмјеравање у проширење материјалне основе и услова рада;

--- поступно, добро одмјерено и могућностима привреде прилагођено смањење увозних ограничења и извозних стимуланса и, на тај начин, стварање услова већег утицаја иностраног тржишта на домаћу економску ефикасност и прилагођавање структуре привреде захтјевима тржишта, домаћег и страног;

— смањење и релативизација економске суверености република и покрајина. (То подразумемијева преносење тржишта економског одлучивања на предузећа и дијелом на Федерацију. Смањо би се утицај тзв. „средњег члана“ (република, покрајина, општина) у регулацији привредног живота и тиме створили услови за већу мобилност средстава и рада на читавом југосло-

венском подручју. То је и битна претпоставка стварања јединственог југословенског тржишта и свих оних позитивних резултата који отуда проистичу);

— уједначавање програмских садржаја и критеријума успјешности у истородним сегментима друштвених дјелатности (образовање, наука, здравствена заштита и др.);

— демократизација у избору, како пословодних кадрова, тако и представника у домену власти и политике, а што треба да значи: (1) непосредно и тајно гласање за избор лица на руководећим радним мјестима у предузећима од стране свих оних чијим пословима се руководи са тог радног мјеста (то би важило и за руководећа радна мјеста у установама друштвених дјелатности); (2) непосредно и тајно гласање у предлагању и избору представника у скупштинама власти (општина, покрајина, република, федерација); и (3) јасно прецизирање подношења извјештаја о извршавању обавеза из избора на руководеће мјесто, односно на представничко мјесто са могућношћу опозива;

— обавезност утврђивања дугорочне стратегије друштвено-економског развоја Југославије и неких кључних пропорција макро-економског планирања чије извршавање, у складу са тржишном логиком, треба подржавати мјерама економске политике;

— редефиниција политика регионалног развоја, подстицање развоја недовољно развијених република и покрајина, еколошке и социјалне заштите и, у складу са тим, промјена механизма и инструмената у остваривању тих политика.

Промјене привредног и друштвеног система у смислу изложених захтјева омогућиле би да се убрза процес унутрашње интеграције југословенске привреде, прошири унутрашње тржиште, повећа економска ефикасност и тако створе услови за шире али и рационалније интегрисање са међународном привредом. Без унутрашњег повезивања и на њему заснованог повећања економске ефикасности, југословенска привреда се не може рационално укључивати у савремене процесе интеграције европске и свјетске привреде. Заправо, унутрашња интеграција је услов спољњег повезивања, а то подразумијева усклађивање привредног и друштвеног система са објективном законитошћу интеграције. Савладавање садашње распарчаности и неповезаности може бити остварено само крупним промјенама организационих система. У том погледу не само да постоје и дјелују објективни услови, већ расте сазнање и захтјеви широких народних слојева за радикалне промјене. Само са тим промјенама створиће се услови југословенског укључивања у „Европску заједницу“ која на прагу овог миленијума и сама добија другачије садржаје, савладава досадашње подјеле и супротстављености. Тим захтјевима морају бити прилагођени нова дефиниција и нови садржаји југословенске федерације.

Risto Vukčević

OBJECTIVE AND ORGANIZATIONAL CONDITIONS OF INTEGRATION
OF THE YUGOSLAV ECONOMY

— *Economic aspect* —

— Summary —

Under the current conditions, numerous factors affect a larger interdependency of economy on an international scale. The tumultuous technical progress strongly stimulates the integration of economy and the creation of large production-technical systems that do not know limited regional and national borders. The production process is internationalized.

Within Yugoslavia, as a whole, many objective factors affect the integration of its economy. These objective factors can be classified in different ways. In this paper they are divided in three groups: natural conditions, socio-historical conditions and resources created by human labour.

The organizational conditions as a system of institutionalized objective factors, have not affected the integration of Yugoslav economy to a sufficient degree.

Accordingly, there are strong objective factors that affect the integration of Yugoslav economy. In line with those factors, appropriate organizational systems should be created as well. Only in this way, it is possible to provide a successful development of Yugoslavia as a whole and of all its individual parts (first of all republics, then provinces and other smaller communities).

This should be kept in mind when evolving the Yugoslav Constitution and the social system of Yugoslavia.